

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 4 april 2024

Mål nr

Ö 7513-23

PARTER

Klagande

FRA

Ombud: Advokat OK

Motpart

DS

Ombud och målsägandebiträde: Advokat MF

SAKEN

Tillstånd till prövning i hovrätt av mål om skadestånd

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges beslut 2023-09-04 i mål B 3139-23

Dok.Id 283169

HÖGSTA DOMSTOLEN
Riddarhustorget 8

Postadress
Box 2066
103 12 Stockholm

Telefon 08-561 666 00
Telefax -
E-post:
hogsta.domstolen@dom.se
www.hogstodomstolen.se

Expeditionstid
08:45–12:00
13:15–15:00

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen förklarar att den ringa misshandel som FRA har dömts för är att bedöma som en sådan allvarlig kränkning som innebär skadeståndsskyldighet enligt 2 kap. 3 § skadeståndslagen.

Högsta domstolen meddelar inte tillstånd till målets prövning i hovrätten. Hovrättens beslut står därmed fast.

MF ska få ersättning av allmänna medel för biträdet åt DS i Högsta domstolen med 11 483 kr. Av beloppet avser 9 186 kr arbete och 2 297 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

FRA har yrkat att Högsta domstolen ska meddela tillstånd till målets prövning i hovrätten.

DS har motsatt sig att yrkandet bifalls.

SKÄL

Bakgrund

1. Tingsrätten dömde FRA för att ha utdelat ett slag med öppen hand som träffade DSs huvud. Pojkarna var i 15-årsåldern och händelsen utspelades på skolgården vid den skola där båda var elever. Gärningen rubricerades som misshandel, ringa brott, och påföljden bestämdes till dagsböter. Rätten förpliktade honom även att betala skadestånd i form av kränkingsersättning till DS med 8 000 kr.

2. FRA överklagade till hovrätten, som har beslutat att inte meddela prövningstillstånd.

Frågan i Högsta domstolen

3. Högsta domstolen har beslutat att pröva frågan om den ringa misshandel som FRA har dömts för är att bedöma som en sådan allvarlig kränkning som innebär skadeståndsskyldighet enligt 2 kap. 3 § skadeståndslagen. Frågan om prövningstillstånd i hovrätten i skadeståndsdelen har förklarats vilande i avvaktan på denna prövning. (Se 54 kap. 12 a § rättegångsbalken.)

Kränkningersättning

Ersättning för angrepp på den personliga integriteten

4. Den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära ska ersätta den skada som kränkningen innebär (se 2 kap. 3 § första stycket skadeståndslagen). De brott som grundar rätt till ersättning utmärks av att de innefattar ett angrepp på den skadelidandes personliga integritet. I lagtexten talas bl.a. om angrepp på annans person eller frihet, vilket omfattar exempelvis misshandelsbrott.

5. Kränkningersättningens storlek bestäms enligt 5 kap. 6 § efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens art och varaktighet och på ett sätt som även innebär att den kränkte får upprättelse för angreppet. Utgångspunkten ska vara en skönsmässig bedömning, baserad på rådande etiska och sociala värderingar.

6. Vidare ska enligt en uppräkningslista i sju punkter i 6 § andra stycket ytterligare omständigheter särskilt beaktas vid bedömningen. Dessa omständigheter är om handlingen haft förnedrande eller skändliga inslag, varit ägnad att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa, riktat sig mot någon med särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet, inneburit missbruk av ett beroende- eller förtroendeförhållande eller riktat sig mot någon som den skadeståndsskyldige har eller tidigare har haft ett nära förhållande till, varit ägnad att väcka allmän uppmärksamhet eller tagits upp med ett tekniskt

hjälpmedel under förhållanden som inneburit risk för att upptagningen sprids, utförts av flera personer tillsammans mot den skadelidande, eller innefattat hot som påtagligt har förstärkts genom anspelning på ett våldskapital.

7. Ersättning för kränkning syftar till att kompensera känslor hos den skadelidande som den kränkande handlingen har framkallat, såsom rädsla, förnedring, skam eller liknande, samt att ge upprättelse. Det som ska ersättas är den kränkning som den skadelidande typiskt sett har drabbats av vid skadetillfället och som inte tar sig sådana medicinska uttryck att det föreligger en personskada (se bl.a. ”De hänskjutna ersättningsfrågorna” NJA 2017 s. 938 p. 5).

Det ska vara fråga om en allvarlig kränkning

8. Ersättning för kränkning utgår alltså bara när någon har blivit allvarligt kränkt. I vilka situationer en kränkning ska anses i rättslig mening allvarlig är något som får bedömas från fall till fall med beaktande av samtliga relevanta omständigheter. Bedömningen ska göras objektivt och utgå från hur kränkande ett brottsligt angrepp av det aktuella slaget typiskt sett är. Vid bedömningen kan viss ledning hämtas i den uppräkningslista som görs i 5 kap. 6 § skadeståndslagen av de faktorer som inverkar på skadeståndets bestämmande. (Se prop. 2000/01:68 s. 49 f. och 65 f. och ”Bostadsinbrott och kränkning” NJA 2011 s. 3 p. 4.)

9. Att rätten till ersättning begränsats till fall där kränkningen varit allvarlig har motiverats bl.a. med att enskilda i det dagliga umgänget måste kunna tåla vissa irritationsmoment, att skadeståndsprocesser om bagateller inte bör uppmuntras och att samhällets begränsade resurser bör användas där de bäst behövs. Kränkningserättning bör därför utgå endast vid brottsliga handlingar som framstår som särskilt integritetskränkande. (Jfr SOU 1992:84 s. 210 och a. prop. s. 52 f., 65 och 75.)

10. Motivuttalandena är inte helt entydiga och inte i alla delar lätta att förena med lagtexten. När det talas om ”bagateller” pekar det snarast i riktningen att bara mycket begränsade kränkningar skiljs bort genom lagtextens förutsättning att kränkningen ska vara ”allvarlig”. Uttryckssätt som ”särskilt integritetskränkande” handlingar pekar snarast i motsatt riktning. I stor utsträckning har uttolkningen och utvecklingen av rättsläget lämnats över till rättstillämpningen.

11. Flertalet våldsbrott anses medföra en allvarlig kränkning. Vid brott som innefattar lindrigt våld, t.ex. ringa fall av misshandel, krävs emellertid något ytterligare inslag av kränkning för att det ska anses röra sig om en allvarlig kränkning.

12. Att våldet vid ett misshandelsbrott har utövats under uppmärksammade former, exempelvis när någon misshandlas eller ofredas inför andra, eller har haft ärekränkande inslag bör påverka bedömningen av allvaret. Det måste kunna vägas in också om ett i och för sig ringa brott ingår som ett led i flera kränkningar eller förödmjukelser av en person.

13. Om ett brottsligt handlande inleds med en provokation, kan å andra sidan den skadelidande sägas vara mindre mån om att värna om sin personliga integritet. Provokationen kan då påverka bedömningen av kränkningens allvar.

Reformering av kränkningersättningen 2022

14. Regleringen av rätten till kränkningersättning reformerades 2022. Det grundläggande syftet med reformen är att påtagligt höja – normalt fördubbla – ersättningen; den ska stå i samklang med rådande värderingar och utgöra en adekvat kompensation och upprättelse. Detta syfte ska uppnås genom att det i 5 kap. 6 § skadeståndslagen lyfts fram att brottsoffret ska få upprättelse för angreppet. (Se SOU 2021:64 och prop. 2021/22:198 särskilt s. 19 f., jfr även ”Kränkningen före lagändringen” NJA 2023 s. 362.)

15. Reformen innebär ett förstärkt skydd för den kroppsliga integriteten genom en höjning av ersättningsnivåerna. Höjningen speglar att det i samhället råder en skärpt syn på våldsbrottslighet, även i de fall då den skadelidande inte tillfogats några allvarliga skador. (Jfr SOU 2021:64 s. 166 f.) Detta innebär emellertid inte att varje överträdelse är att betrakta som en sådan allvarlig kränkning att den ska leda till skadeståndsansvar. Det måste liksom tidigare göras en allsidig bedömning av om kränkningen kan karakteriseras som allvarlig enligt 2 kap. 3 § skadeståndslagen.

Bedömningen av frågan i målet

16. FRA har dömts för ringa misshandel. Detta är ett brott som kan ge rätt till kränkingsersättning. För att det ringa brottet ska kunna ses som en allvarlig kränkning, måste dock krävas något tillkommande inslag av kränkning utöver vad ett sådant brott normalt innefattar (jfr p. 11).

17. Gärningen bestod i att FRA utdelade ett slag med öppen hand som träffade DS vid örat. Händelsen inträffade på skolgården efter skoldagens slut och efter att FRA tidigare under dagen fysiskt angripit DS med knuffar och liknande. Slaget utdelades framför ett flertal andra elever på skolgården utanför den skola där de alla gick. Av utredningen framgår att FRA var i överläge i förhållande till DS, att FRA var väl medveten om det och utnyttjade detta genom att flera gånger under dagen kränka DS. Det framgår alltså att DS befann sig i en utsatt situation vilket medförde att han blev särskilt förödmjukad av slaget.

18. Även om våldet medförde endast tillfällig och lindrig smärta för DS innefattade situationen sådana tillkommande inslag av kränkning att angreppet, vid en sammantagen bedömning, får anses ha utgjort en så allvarlig kränkning att han är berättigad till ersättning enligt 2 kap. 3 § skadeståndslagen.

Prövningstillstånd

19. Mot bakgrund av den bedömning som gjorts beträffande frågan i detta mål finns det inte anledning att meddela prövningstillstånd i hovrätten.

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer (skiljaktig), Svante O. Johansson (referent, skiljaktig), Thomas Bull, Johan Danelius och Christine Lager
Föredragande har varit justitiesekreteraren Caroline Smith

SKILJAKTIG MENING

Justitieråden Gudmund Toijer och referenten Svante O. Johansson är skiljaktiga och anser att den ringa misshandel som FRA har dömts för inte är att bedöma som en sådan allvarlig kränkning som innebär skadeståndsskyldighet enligt 2 kap. 3 § skadeståndslagen. De ansluter sig till vad majoriteten anför i punkterna 1–16, men anser att skälen därefter ska ha följande lydelse.

17. Gärningen bestod i att FRA utdelade ett slag med öppen hand som träffade DS vid örat. Händelsen inträffade efter en ordväxling framför några andra elever på skolgården utanför den skola där de alla gick, men väckte inte någon allmän uppmärksamhet och föranledde inte kommentarer till DS från andra elever under mer än någon vecka. FRA utdelade slaget mot huvudet utan närmare överväganden. Våldet medförde endast tillfällig lindrig smärta för DS och händelseförloppet var snabbt över. Det har inte framkommit att FRA hade några särskilda avsikter med sitt agerande och utredningen ger inte stöd för att hans handlande ingick i något mönster av återkommande kränkningar riktade mot DS.

18. Vid en sammantagen bedömning kan den ringa misshandel som DS utsatts för – även om han upplevde den som mycket negativ – inte i rättslig mening anses ha utgjort en så allvarlig kränkning att han är berättigad till ersättning enligt 2 kap. 3 § skadeståndslagen.

19. Överröstade i den delen är vi i övriga frågor ense med majoriteten.
